

Kurzus kódja(i): FLM-272.18

Kurzus címe: Modern gengszterfilm

Tanár neve: Pápai Zsolt

Kurzus időpontja, helye: kedd 12:30-14:00 -137

Kurzus típusa: szeminárium

Kurzus leírása: A kurzuson az originálisan amerikai – legalábbis az Egyesült Államokban megszülető és ott kivirágzó – filmműfaj, a gengszterfilm történetét tekintjük át a II. világháborútól a nyolcvanas évek elejéig, azt a periódust tehát, amelynek során a műfaj modernizálódási folyamaton megy át, és ennek nyomán formai változásokat is átél. Európai gengszterfilm csupán egyetlen szerepel a kötelezők között, de annak rendezője is amerikai.

Mivel a modern gengszterfilmek vizsgálata kizárólag a klasszikusok ismeretében lehet sikeres, a kurzus két bevezető órával indul, elsősorban – de nem kizárólagosan – azon hallgatók számára, akik nem ismerik ezeket a műveket, illetve kevésbé tájékozottak a klasszikus gengszterfilm ikonográfiája, stílári megoldásai, struktúraképző konfliktusfajtái és jellegzetes hóstípusai, valamint műfaji keresztkapcsolatai terén.

A kurzus során kiemelt fontosságú lesz a műfajjal kapcsolatos tévhitek szemrevételezése, továbbá a gengszterfilm és a modern művészfilm viszonyának feltérképezése. A műfajelméleti, illetve formatörténeti fejtegetéseken túl intézmény-, politika- és társadalomtörténeti kitekintést is teszünk. Az egyes témák nem feltétlenül másfélórásak: némelyikkel többet, másokkal kevesebbet foglalkozunk.

A két bevezető órához három-három kötelező film tartozik, a továbbiakhoz kettő-kettő. Jelmagyarázat (az egyes címek mögött álló rövidítések feloldása): mf=magyar felirat; af=angol felirat; sz=magyar szinkron.

Témák

1. Bevezetés 1. A gengszterműfaj némafilmes előképei: az „underworld melodrama”. A hang mint a műfaj kovásza. A klasszikus amerikai gengszterfilm világképe.
2. Bevezetés 2. A klasszikus gengszterfilm a harmincas években. A klasszikus gengszterfilm sírfelirata: a Big Shot-film a harmincas évek végétől a negyvenes évek végéig. A Big Shot-film öröksége.
3. A gengszterműfaj átalakulása a II. vh. alatt, és közvetlenül utána. Gengszterfilm és noir.
4. Az ötvenes évek tendenciáinak társadalomtörténeti és politikátörténeti háttere. Gengszter és geng arculatának és viszonyának változásai.
5. Heist és caper. Véletlen a gengszterfilmekben.
6. Szindikátus-filmek. Gengszterfilm és thriller.
7. Modernizmus a hatvanas–hetvenes években: műfaji és

formakommentárok.

8. Tematikus revízió a gengszterműfajban 1. A hatvanas évek revizionizmusának „revíziója” a hetvenes években.

9–10. Tematikus revízió a gengszterműfajban 2. A *The Godfather* műfajtörténeti fordulata: a család–geng-oppozíció feloldása és vonakodó hős mítoszának destruálása.

11. Gengszterek a margón. Alkutyák és 'loser-gangster'-ek a hetvenes években.

12. Modern romantika: a rurális gengszterfilm a hetvenes években.

Kurzus teljesítésének követelményei: A kötelező filmek ismerete a jegy megszerzésének alapvető kívánalma. Egy-egy óra elején véletlenszerűen lehet számítani néhány kérdéses gyorsesztre a filmekből.

A félév során tíz-tízperces prezentációkat is kell tartaniuk a hallgatóknak, melyekbe az órákon elhangzottakat szükséges adaptálniuk. A félév anyagát az utolsó órán rövid zh. formájában kérem vissza. A félév alatt három hiányzás megengedett: aki ennél többször hiányzik, nem kaphat jegyet.

Kötelező és ajánlott filmek: 1. Bevezetés 1. A gengszterműfaj némafilmes előképei: az „underworld melodrama”. A hang mint a műfaj kovásza. A klasszikus amerikai gengszterfilm világképe.

Kötelező filmek: Griffith: *The Musketeers of Pig Alley* (1912; kisjátékfilm) (af); LeRoy: *Little Caesar* (1931) (mf); Wellman: *The Public Enemy* (1931) (mf); Hawks: *Scarface* (1932) (mf)

Kiváltképpen ajánlott: Walsh: *Regeneration* (1915); Sternberg: *Underworld* (1927);

Ajánlott: Browning: *Outside the Law* (1920); Worsley: *The Penalty* (1920); Del Ruth: *Lady Killer* (1933); Scorsese: *Boardwalk Empire* (2010) (tévéorozat: S01E01)

2. Bevezetés 2. A klasszikus gengszterfilm a harmincas években. A klasszikus gengszterfilm sírfelirata: a Big Shot-film a harmincas évek végétől a negyvenes évek végéig. A Big Shot-film öröksége.

Kötelező filmek: Walsh: *The Roaring Twenties* (1939) (mf); Walsh: *High Sierra* (1940) (mf); Huston: *Key Largo* (1948) (sz)

Kiváltképpen ajánlott: Keighley: *G-Men* (1935); Curtiz: *Angels with Dirty Faces* (1938)

Ajánlott: Van Dyke: *Manhattan Melodrama* (1934); Keighley: *Bullets or Ballots* (1936); Bacon: *San Quentin* (1937); Bacon: *A Slight Case of Murder* (1938); Rosi: *Lucky Luciano* (1973)

3. A gengszterműfaj átalakulása a II. vh. alatt, és közvetlenül utána. Gengszterfilm és noir.

Kötelező film: Siodmak: *The Killers* (1946) (mf); Wiles: *The Gangster* (1947) (af)

Kiváltképpen ajánlott: Tuttle: *This Gun for Hire* (1942); Lewis: *The Big*

Combo (1955)

Ajánlott: Negulesco: *Nobody Lives Forever* (1946); Walsh: *White Heat* (1949); Douglas: *Kiss Tomorrow Goodbye* (1950); Lang: *The Big Heat* (1953); Lerner: *Murder by Contract* (1958)

4. Az ötvenes évek tendenciáinak társadalomtörténeti és politikatörténeti háttére. Gengszter és geng arculatának és viszonyának változásai.

Kötelező film: Huston: *The Asphalt Jungle* (1950) (sz); Polonsky: *Force of Evil* (1948) (af)

Kiváltképpen ajánlott: De Toth: *Crime Wave* (1954)

Ajánlott: Karlson: *Kansas City Confidential* (1952), Fleischer: *The Narrow Margin* (1952)

5. Heist és caper. Véletlen a gengszterfilmekben.

Kötelező film: Kubrick: *The Killing* (1956) (mf); Dassin: *Rififi* (1955) (af)

Kiváltképpen ajánlott: Fitzmaurice: *Raffles* (1930); Fleischer: *Armored Car Robbery* (1950)

Ajánlott: Milestone: *Ocean's Eleven* (1961); Mackendrick: *The Ladykillers* (1955); Becker: *Touchez pas au grisbi* (1954); Dassin: *Topkapi* (1964); Yates: *The Hot Rock* (1972); Hill: *The Sting* (1973); Soderbergh: *Ocean's Eleven* (2001); Tarantino: *Reservoir Dogs* (1992)

6. Szindikátus-filmek. Gengszterfilm és thriller.

Kötelező film: Fuller: *Underworld USA* (1960) (af); Windust–Walsh: *The Enforcer* (1951) (mf)

Kiváltképpen ajánlott: Haskin: *I Walk Alone* (1948); Rossen: *Body and Soul* (1947)

Ajánlott: Curtiz: *Kid Galahad* (1937); Fuller: *Pickup on South Street* (1953); Robson: *The Harder They Fall* (1956)

7. Modernizmus a hatvanas–hetvenes években: műfaji és formakommentárok.

Kötelező film: Penn: *Mickey One* (1965) (sz); Boorman: *Point Blank* (1967) (mf)

Kiváltképpen ajánlott: Cassavetes: *The Killing of a Chinese Bookie* (1976); Altman: *Thieves Like Us* (1973)

Ajánlott: Baron: *Blast of Silence* (1961); Siegel: *The Killers* (1964); Jewison: *The Thomas Crown Affair* (1969); May: *Mikey és Nicky* (1976)

8. Tematikus revízió a gengszterműfajban 1. A hatvanas évek revizionizmusának „revíziója” a hetvenes években.

Kötelező film: Milius: *Dillinger* (1973) (sz); Penn: *Bonnie és Clyde* (1967) (mf)

Kiváltképpen ajánlott: Lang: *You Only Live Once* (1937); Lewis: *Gun Crazy* (1950)

Ajánlott: Nosseck: *Dillinger* (1945); Witney: *The Bonnie Parker Story* (1958); Wilson: *Al Capone* (1959)

9–10. Tematikus revízió a gengszterműfajban 2. A *The Godfather* műfajtörténeti fordulata: a család–geng-oppozíció feloldása és vonakodó hős mítoszának destruálása.

Kötelező film: McCutcheon: *The Black Hand* (1906; kisjátékfilm) (af); Coppola: *The Godfather Part I* (1972) (mf) és *The Godfather Part II* (1974) (mf)

Kiváltképpen ajánlott: Corman: *The St. Valentine's Day Massacre* (1967)

Ajánlott: Milestone: *The Racket* (1928); Wellman: *The Hatchet Man* (1932); Del Ruth: *The Little Giant* (1933); Brown: *Blood Money* (1933); Aurthur: *The Lost Man* (1969); Ritt: *The Brotherhood* (1968); Verneuil: *Le clan des siciliens* (1969)

11. Gengszterek a margón. Alkutyák és 'loser-gangster'-ek a hetvenes években.

Kötelező film: Toback: *Fingers* (1978) (af); Scorsese: *Mean Streets* (1973) (mf)

Kiváltképpen ajánlott: Kastle: *The Honeymoon Killers* (1969); Yates: *Friends of Eddie Coyle* (1973)

Ajánlott: Scorsese: *It's Not Just You, Murray!* (1964); Kubrick: *A Clockwork Orange* (1971); Aldrich: *The Grissom Gang* (1971); Flynn: *The Outfit* (1973); Cassavetes: *Gloria* (1980); Hill: *The Driver* (1978)

12. Modern romantika: a rurális gengszterfilm a hetvenes években.

Kötelező film: Malick: *Badlands* (1973) (mf); Peckinpah: *Bring Me the Head of Alfredo Garcia* (1974) (mf)

Kiváltképpen ajánlott: Mayo: *The Petrified Forest* (1936); Ray: *They Live By Night* (1948)

Ajánlott: Ritchie: *Prime Cut* (1972); Peckinpah: *The Getaway* (1972); Siegel: *Charley Varrick* (1973); Corman: *Bloody Mama* (1970); Hough: *Dirty Mary Crazy Larry* (1974)

Kötelező / ajánlott irodalom: Kötelező irodalom:

Király Jenő: *A film szimbolikája. III/1. A kalandfilm formái.* Kaposvár–Budapest: Kaposvári Egyetem Művészeti Kar Mozgóképkultúra Tanszék – Magyar Televízió Zrt., 2010. 404–430.

1. Bevezetés 1. A gengszterműfaj némafilmesei: az „underworld melodrama”. A hang mint a műfaj kovásza. A klasszikus amerikai gengszterfilm világképe.

Sarris, Andrew: *Big Funerals: The Hollywood Gangsters, 1927–1933.* In: *Gangster Film Reader* (eds. Silver, Alain – Ursini, James). New Jersey: Limelight Editions, 2007. 85–96.

Shadoian, Jack: *Dreams and Dead End. The American Gangster Film.* Oxford – New York: Oxford University Press, 2003 (second ed.). 3–28.

Shatz, Thomas: *Hollywood Genres. Formulas, Filmmaking, and the*

Studio System. Boston – Burr Ridge – Dubuque – Madison – New York – San Francisco – St. Louis: McGraw-Hill, 1981. 81–110.

2. A klasszikus gengszterfilm a harmincas években. A klasszikus gengszterfilm sírfeliratai: a Big Shot-film a harmincas évek végétől a negyvenes évek végéig. A Big Shot-film öröksége.

Shindler, Colin: *Hollywood in Crisis. Cinema and American Society 1929–1939*. London – New York: Rutledge, 2005. 113–135.

Mason, Fran: *American Gangster Cinema. From Little Caesar to Pulp Fiction*. London – New York: Palgrave Macmillan, 2002. 63–71.

Öv alatt – A Hays-kódex. 2000: *Irodalmi és társadalmi havi lap*. (2010) no. 2. <http://ketezer.hu/2010/02/ov-alatt-a-hays-kodex/>

Pápai Zsolt: Törpe cézárok. Elfeledett klasszikus gengszterfilmek. *Filmvilág* 2012/10. 16–20.

Pápai Zsolt: Szolgáló és védő gengszterek. Klasszikus G-Man-filmek. *Filmvilág*, 2013/03. 34–37.

3. A gengszterműfaj átalakulása a II. vh. alatt, és közvetlenül utána. Gengszterfilm és noir.

Hemingway, Ernest: *Bérgyilkosok*. (elbeszélés)

Pápai Zsolt: Az abszurd hős születése. A film noir műfaji családfája – 1. rész. *Filmvilág*, 2016/9. 22–27.

Jarvie, Ian: Knowledge, Morality, and Tragedy in *The Killers* and *Out of the Past*. In: *The Philosophy of Film Noir* (ed. Conard, Mark T.).

Lexington, Kentucky: The University Press of Kentucky, 2006. 163–185.

Durgnat, Raymond: Paint It Black: The Family Tree of the Film Noir. In: *Film Noir Reader* (eds. Silver, Alain – Ursini, James). New Jersey: Limelight Editions, 1996. 37–51.

Silver, Alain: The Gangster and Film Noir: Themes and Style. In: *Gangster Film Reader* (eds. Silver, Alain – Ursini, James). New Jersey: Limelight Editions, 2007. 291–322.

4. Az ötvenes évek tendenciáinak társadalomtörténeti és politikátörténeti háttere. Gengszter és geng arculatának és viszonyának változásai.

Mason, Fran: *American Gangster Cinema. From Little Caesar to Pulp Fiction*. London – New York: Palgrave Macmillan, 2002. 97–119.

Noll Brinckmann, Christine: The Politics of *Force of Evil*. An Analysis of Abraham Polonsky's Preblacklist. In: *American Film History. Selected Reading. Origin to 1960* (eds. Lucia, Cynthia – Grudmann, Roy – Simon, Art). Wiley Blackwell, 2016. 448–470.

5. Heist és caper. Véletlen a gengszterfilmekben.

Dickos, Andrew: *Street with No Name. A History of the Classic American Film Noir*. Lexington, Kentucky: The University Press of Kentucky. 112–121.

Shadoian, Jack: *Dreams and Dead End. The American Gangster Film*. Oxford – New York: Oxford University Press, 2003 (second ed.). 186–

195.

Burch, Noël: A véletlen és funkciói. In: *A kortárs filmelmélet útjai* (szerk. Vajdovich Györgyi). Budapest: Palatinus, 2004. 229–248.

6. Szindikátus-filmek. Gengszterfilm és thriller.

Dickos, Andrew: *Street with No Name. A History of the Classic American Film Noir*. Lexington, Kentucky: The University Press of Kentucky. 125–130.

Munby, Jonathan: *Public Enemies, Public Heroes. Screening the Gangster from Little Caesar to Touch of Evil*. Chicago – London: The University of Chicago Press, 1999. 115–143.

Rubin, Martin: Thrillerek. Kritikai áttekintés. *Metropolis* (2007) no. 3. 10–28.

7. Modernizmus a hatvanas–hetvenes években: műfaji és formakommentárok.

Kolker, Robert: *A Cinema of Loneliness. Penn, Stone, Kubrick, Scorsese, Spielberg, Altman*. Oxford: University Press, 2000. 17–30.
Shadoian, Jack: *Dreams and Dead End. The American Gangster Film*. Oxford – New York: Oxford University Press, 2003 (second ed.). 254–267.

Carney, Ray: *John Cassavetes filmjei*. Budapest: Osiris, 2001. 261–332.

Pápai Zsolt: *Hollywoodi Reneszánsz. Formatörténet és európai hatáskapcsolatok a hatvanas–hetvenes években*. Budapest: Gondolat, 2020. 343–352., 368–378.

8. Tematikus revízió a gengszterműfajban 1. A hatvanas évek revizionizmusának „revíziója” a hetvenes években.

Pápai Zsolt: *Hollywoodi Reneszánsz. Formatörténet és európai hatáskapcsolatok a hatvanas–hetvenes években*. Budapest: Gondolat, 2020. 103–120.

Pápai Zsolt: Hollywood Kis Nagy Embere (Arthur Penn). *Filmvilág*, 2010/12. 26–29.

Carr, Steven Alan: *From "Fucking Cops!" to "Fucking Media". Bonnie and Clyde for a Sixties America*. In: Friedman, Lester D. (ed.): *Arthur Penn's Bonnie and Clyde*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000. 70–100.

Pye, Michael – Myles, Linda: *Mozi-fenegyerek*. Budapest: Gondolat, 1983. 221–242.

9–10. Tematikus revízió a gengszterműfajban 2. A *The Godfather* műfajtörténeti fordulata: a család–geng-oppozíció feloldása és vonakodó hős mítoszának destruálása.

Ray, Robert B.: *A Certain Tendency of the Hollywood Cinema, 1930–1980*. Princeton: Princeton University Press, 1985. 328–349.

Gerdaphé, Fred L.: *From Wiseguys to Wise Man. The Gangster and Italian American Masculinities*. New York – London: Routledge, 2006. 21–42.

Leitch, Thomas: *Crime Films*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. 103–125.

Fordham, Geoff: A Study of Ambiguity: *The Godfather* and the American Gangster Movie Tradition. In: *Gangster Film Reader* (eds. Silver, Alain – Ursini, James). New Jersey: Limelight Editions, 2007. 165–180.

Clarens, Carlos: All in the Family: The *Godfather* Saga. In: *Gangster Film Reader* (eds. Silver, Alain – Ursini, James). New Jersey: Limelight Editions, 2007. 107–115.

Shadoian, Jack: *Dreams and Dead End. The American Gangster Film*. Oxford – New York: Oxford University Press, 2003 (second ed.). 268–274.

Malyszko, William: *The Godfather*. London: York Press, 2001.

Messenger, Chris: *The Godfather and American Culture*. Albany: State University of New York Press, 2002.

11. Gengszterek a margón. Alkutyák és 'loser-gangster'-ek a hetvenes években.

Martin, Adrian: Grim Fascination, *Fingers*, James Toback, and 1970s American Cinema. In: *The Last Great American Picture Show. New Hollywood Cinema in the 1970s* (eds. Elsaesser, Thomas – Horwath, Alexander – King, Noel). Amsterdam: Amsterdam University Press, 2004. 309–332.

A Companion to Martin Scorsese (ed. Baker, Aaron). Wiley-Blackwell, 2014.

Casillo, Robert: Season of the Witch: *Mean Streets*. In: Casillo, Robert: *Gangster Priest. The Italian American Cinema of Martin Scorsese*. Toronto – Buffalo – London: University of Toronto Press, 2007. 179–221.

Conard, Mark. T.: *Mean Streets*: Beatitude, Flourishing, and Unhappiness. In: *The Philosophy of Martin Scorsese* (ed. Conard, Mark T.). Lexington, Kentucky: The University Press of Kentucky, 2007. 53–71.

12. Modern romantika: a rurális gengszterfilm a hetvenes években.

Simons, John L. & Merrill, Robert: Six. *Bring Me the Head of Alfredo Garcia*: The Revenger's Tragedy. In: Simons, John L. & Merrill, Robert: *Peckinpah's Tragic Westerns. A Critical Study*. Jefferson, North Carolina, and London: McFarland & Company, Inc., Publishers, 2011. 154–187.

Bignell, Jonathan: A részlettől a jelentésig. A *Sivár vidék* és a mozgóképi artikuláció. *Apertúra* (2008) no.3. <http://apertura.hu/2008/osz/bignell>

Gustafsson, Henrik: *Out of Site: Landscape and Cultural Reflexivity in New Hollywood Cinema 1969–1974*. Saarbrücken: VDM Verlag Dr. Müller, 2008. 107–131.

Davies, David: Terrence Malick. In: *The Routledge Companion to Philosophy and Film* (eds. Paisley, Livingstone – Plantinga, Carl).

London – New York: Routledge. 569–580.
